

Marlena Gołębiowska

Nowy Europejski Bauhaus: wyzwania Europy Środkowej wobec efektywnego energetycznie budownictwa

Droga do ambitnego celu neutralności klimatycznej państw Unii Europejskiej wiedzie w dużej mierze przez efektywne energetycznie budownictwo. Jego tworzeniu ma sprzyjać Nowy Europejski Bauhaus – inicjatywa, która ma zebrać wiedzę i doświadczenie przedstawicieli różnych dziedzin w celu przekierowania budownictwa na niskoemisyjne tory. Państwa Europy Środkowej stoją w tym zakresie przed największymi wyzwaniami. Zużycie energii w budynkach mieszkalnych w wielu przypadkach wyraźnie przekracza unijną średnią. Ponadto niska efektywność energetyczna – w połączeniu z wysokimi kosztami energii i relatywnie niskimi dochodami – przekłada się na występujące w tym regionie zjawisko ubóstwa energetycznego.

Nowy Europejski Bauhaus. Bauhaus to powstały ponad sto lat temu styl architektoniczny, wypracowany na niemieckiej uczelni artystycznej o tej samej nazwie. Jej założyciel Walter Gropius, a także kierujący nią w późniejszych latach Hannes Meyer i Ludwig Mies van der Rohe byli zwolennikami idei, by urbanistyka, architektura i design skupiały się na potrzebach człowieka, łącząc prostotę, funkcjonalizm i minimalizm. Takie podejście może być remedium na współczesne wyzwania związane z ekologią i zrównoważonym rozwojem – twierdzi Ursula von der Leyen, przewodnicząca Komisji Europejskiej, która 16 września 2020 r. wezwała do ustanowienia Nowego Europejskiego Bauhausu (NEB). Inicjatywa ma sprzyjać tworzeniu zrównoważonego budownictwa i przyczynić się do realizacji celów Europejskiego Zielonego Ładu, w tym zobowiązania do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 r. Obecnie bowiem budynki w UE odpowiadają za 40% zużycia energii i 36% emisji gazów cieplarnianych.

NEB będzie realizowany w trzech fazach. Pierwsza to trwający obecnie etap współprojektowania. W jej ramach ogłoszono konkurs mający na celu wyróżnienie współczesnych przykładów budynków lub przestrzeni, które łączą zrównoważony rozwój, estetykę i integrację społeczną. Do 31 maja 2021 r. są przyjmowane zgłoszenia w dziesięciu kategoriach, w tym m.in.: techniki, materiały oraz procesy budowlane i projektowe, budowanie zgodnie z ideą obiegu zamkniętego, koncepcje uwzględniające wpływ budownictwa na przyrodę oraz zrewitalizowane obszary miejskie i wiejskie. Druga faza to realizacja pilotażowych pomysłów i rozwiązań wyłonionych w ramach konkursu, a trzecia to ich rozpowszechnienie w UE.

W ramach NEB został ponadto powołany okrągły stół ekspertów złożony z osiemnastu osób – piętnastu z UE (w tym gronie znalazł się Hubert Trammer, architekt z Polski, pracownik Narodowego Instytutu Architektury i Urbanistyki) i po jednej z Indii, Japonii i Norwegii.

Stare środkowoeuropejskie budownictwo. Dyskusja o efektywnym energetycznie budownictwie w UE powinna szczególnie wybrzmiewać w państwach Europy Środkowej z dwóch powodów. Po pierwsze, z uwagi na niepowtarzalną szansę nakierowania znacznych środków UE w tych państwach na zieloną transformację, na które składają się granty i instrumenty pomocowe w ramach wieloletniego budżetu Unii na lata 2021-2027 oraz Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności w ramach Next Generation EU. Z tych środków finansowana będzie m.in. inicjatywa Fala Renowacji, w ramach której znacząco – bo aż dwukrotnie – zwiększyć ma się tempo poprawy efektywności energetycznej budynków w UE. Po drugie, z uwagi na to, że wspomniana efektywność w większości państw Europy Środkowej odstaje na tle UE. O ile zużycie energii w budynkach użyteczności publicznej w państwach Europy Środkowej¹ jest bliskie unijnej średniej – w obu przypadkach

¹ Dane prezentowane w tekście dla UE-11, tj. państw przyjętych do UE po 2004 r., z wyłączeniem Cypru i Malty (Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry) dotyczące zużycia energii w budynkach pochodzą z EU Buildings Datamapper i w zależności od dostępności odnoszą się do 2013 lub 2014 r.

to ok. 250 kWh/m² – o tyle pod względem zużycia energii w budynkach mieszkalnych średnia dla państw Europy Środkowej jest o wiele wyższa – 218 kWh/m² – niż dla całej UE – 173 kWh/m². Państwa o największym zużyciu w tym ujęciu w całej UE to Rumunia, Łotwa i Estonia. Polska znalazła się na siódmym miejscu w zestawieniu najwyższych wyników w UE, ze zużyciem na poziomie 238 kWh/m².

Różnice w zużyciu energii w budynkach mogą wynikać z wielu przyczyn, m.in. warunków klimatycznych. To o tyle istotne, że zużycie energii w gospodarstwach domowych w największym stopniu wykorzystywane jest do ogrzania domów (średnio w UE to blisko dwie trzecie końcowego zużycia energii w gospodarstwach domowych, następne są: ogrzanie wody, oświetlenie i gotowanie). Innym wyjaśnieniem – kluczowym z punktu widzenia wspomnianego programu Fała Renowacji – jest struktura wiekowa zasobów budownictwa. W większości przypadku im nowszy jest budynek, tym wyższe są jego standardy energooszczędności. Najniższy udział nowych budynków mieszkalnych, tj. wzniesionych po 2000 r., wśród państw UE odnotowują Litwa i Łotwa.

Ubóstwo energetyczne. Z niską efektywnością energetyczną budynków w Europie Środkowej – w połączeniu z wysokimi kosztami energii i relatywnie niskimi dochodami – związany jest ponadto problem ubóstwa energetycznego. Aby uzyskać pełniejszy obraz tego zjawiska, można posłużyć się kilkoma wskaźnikami, np.²:

- niezdolność do odpowiedniego ogrzania domu dotyczy średnio 7% ludności UE, ale aż 34% mieszkańców Bułgarii i 28% Litwy (w Polsce – 5%);
- odsetek ludności zalegającej z rachunkami za media wynosi w UE 7% oraz aż 30% w Bułgarii, 17,5% w Chorwacji i 14,4% w Rumunii (w Polsce – 6%);
- niedostateczne wydatki energetyczne, dotyczące państw z wysokim odsetkiem gospodarstw domowych z wydatkami na energię niższymi niż połowa mediany krajowej, co dotyczy m.in. Polski – 19,5% i Rumunii – 17% (przy czym interpretacja tego wskaźnika wymaga dodatkowych informacji na temat krajowych uwarunkowań sektora budowlanego, jego wysokość może bowiem wynikać z jednej strony z niewystarczającego do stworzenia komfortowych warunków zużycia energii przez gospodarstwa domowe, ale także z wysokich standardów efektywności energetycznej, np. w Finlandii odsetek ten wynosi prawie 30%, najwięcej w UE);
- wysokie koszty energetyczne, dotyczące państw z wysokim odsetkiem gospodarstw domowych, których udział wydatków na energię w dochodach przekracza ponad dwukrotnie krajową medianę udziału, co dotyczy m.in. Estonii – 19% i Rumunii – 17% (w Polsce – 16%).

Wnioski. Nowy Europejski Bauhaus to forma interdyscyplinarnej inicjatywy, która ma otworzyć dyskusję na temat tworzenia przyszłych przestrzeni mieszkalnych oraz zmobilizować projektantów, architektów, inżynierów i naukowców do nowego spojrzenia na zrównoważony styl życia. Stworzenie tego rodzaju inkubatora innowacji wpisuje się w strategię pobudzania w UE efektywnego energetycznie budownictwa, na którą składają się szerokie zachęty finansowe, a także przepisy i normy dotyczące charakterystyki energetycznej budynków. Dla państw Europy Środkowej, spośród których wiele boryka się z wysokim zużyciem energii w budynkach mieszkalnych i równocześnie ubóstwem energetycznym znaczącego odsetka mieszkańców, to szansa na poprawienie efektywności energetycznej budownictwa, której brak jest źródłem obu wskazanych zjawisk. Dotyczy to przede wszystkim państw bałkańskich oraz państw bałtyckich.

Zasadniczo NEB ma nie tylko być krokiem w drodze do neutralności klimatycznej budownictwa. Powinien doprowadzić do szeroko zakrojonej transformacji naszego otoczenia i powrotu do bazowego założenia Bauhausu, by urbanistyka, architektura i design skupiały się na potrzebach człowieka, zapewniając lepsze warunki życia.

² Dane dotyczące ubóstwa energetycznego pochodzą z EU Energy Poverty Observatory i odnoszą się do 2018 r.